

קונטרס

רוממות המועדים

ימי הרחמים והסליחות

ערב ראש השנה תשע"ח

קונטרס

רוממות המועדים

❧ ימי הרחמים והסליחות ❧

דברי חכמה ומוסר

אשר נשמעו מפי

רבינו הגדול

מרן ראש הישיבה

רבי שמואל אויערבאך שליט"א

ערב ראש השנה תשע"ח

יו"ל ע"י מערכת "רוממות"
אימייל: b264464@gmail.com
טלפון: 0722-588477

בכל עניני הקונטרס ניתן לפנות אל:
יוסף בריקמן
בן קיסמא 1314
בית שמש

עיצוב ועימוד:

 control 052-7167022

הדברים אשר לפנינו בעניני הכנה לימי הדין נלקטו מתוך דברי רבנו הגדול מרן ראש הישיבה שליט"א בעתות וזמנים שונים, ועיקרן ממה שנאמרו במשך השנים בחודש הרחמים והסליחות בהיכלי התורה לרומם את בני התורה מבקשי השם בעבודת הימים הנעלים והמקודשים, ובהכנה הראויה לשגב קדושת ימי הדין, ואם כי אינם אלא מקבץ קטן מאד מתוך המעין הגדול, ועוד רבות אתנו בכתובים, אמרנו שלא למנוע טוב מבעליו ולהגיש לציבור מבקשי השם מה שכבר ערוך בידינו כפי מסת הפנאי הקצר. ועוד חזון למועד בס"ד בהבאת שאר הדברים על ימי ראש השנה ועל כלל ענייני המועדים.

בנותן טעם להביא בזה דברי מרן שליט"א אשר העיד במכתבו לספרי "אהל רחל": 'ומילתי אמורה מכבר, כאשר הדברים בעצמם דברי אלוקים חיים יקרים נאמנים ונחמדים, אמרתי בלבי אל תמנע טוב, ורבים ונאמנים העידו לפני אשר היה להם הרבה תועלות והתעוררות גדולה מהדברים האלו לעבודתו יתברך שמו'.

כידוע דברי מרן שליט"א מדוקדקים וקצרים בתכלית, וחלקם מובנים רק ליודעי ח"ן, לכן השתדלנו לערוך את הדברים בצורה ניאותר כשולחן הערוך ולא לפגום ח"ו בכוונת הדברים, ואם שגינו עימנו תלין משוגותינו.

שילבנו בצד הקונטרס עובדות מגדולי הדורות זיע"א אשר נשמעו מאת מעתיק השמועה מרן שליט"א אשר הליכותיהם שגורים תמיד בפיו, והשתדלנו להביא רק דברים שיש בהם כדי לחזק ולרומם.

התודה והברכה לכלל תלמידי מרן שליט"א שניאותו בטוב לב ובנפש חפצה להעניק למערכת 'רוממות' מאוצרותיהם המלאים פז, ובפרט להרה"ג: רבי אברהם יחיאל אונא שליט"א, רבי יאיר ארלנגר שליט"א, רבי יעקב דוד הלוי ברומברג שליט"א, אשר בקונטרס זה נעזרנו רבות בכתביהם. ישאו ברכה מאת ה' בכל מילי דמיטב.

**בברכת התורה
המו"ל**

כל איש בישראל

מרנא הגר"י סלנטר זצ"ל מתאונן באיגרותיו כי 'מלפנים בישראל, כאשר ידעתי כל איש אחזתו פלצות מקול הקורא קידוש אלול'. והיינו שבדורות הקודמים 'כל איש' גם פשוטי העם נחרדו מפחד יום הדין כבר בשבת מברכין ראש חודש.

והנה, אף שרבי ישראל מתאונן כי 'ספו תמו גדולי היראים', היינו שצריך לראות את גדולי היראים, אך אין זה שפעם כולם היו יראים... אלא שמ"מ כאשר ראו את היחידים הללו - 'היראים', היתה לזה השפעה על הכלל, ועל זה מתאונן הגר"י ז"ל¹.

והגם שודאי ש'ספו תמו' הוא חסרון, אך אין בזה תירוץ ותשובה להקב"ה. כי 'חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם' (סנהדרין לז,א).

וְאֶנֶכִּי וּבִיתִי נֶעֱבַד אֶת ה'

ודבר זה אנו למדים מהנביא, דהנה כשבאו בני ישראל לארץ הקודש והמקדש, שבה עיקר קיום המצוות, וכלשון **הרמב"ן** (ויקרא יח,כה): 'כי עיקר כל המצוות ליושבים בארץ ה'.' אמר להם יהושע (כד,טו) שהיה תלמידו של משה, והוא היחיד שנמסרה לו כל התורה [כי אחריו כבר נמסרה לרבים, זקנים ונביאים וכו']: "בַּחֲרוּ לָכֶם הַיּוֹם אֶת מִי תַעֲבֹדוּן אִם אֶת אֱלֹהִים אֲשֶׁר עֲבַדוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר מַעֲבֹד הַנֶּהָר וְאִם אֶת אֱלֹהֵי הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְאֶנֶכִּי וּבִיתִי נֶעֱבַד אֶת ה'..."

ובגמ' (מגילה יד,א) איתא 'הרבה נביאים עמדו להם לישראל, כפלים כיוצאי מצרים, אלא, נבואה שהוצרכה לדורות נכתבה, ושלא הוצרכה לא נכתבה'. מבואר כאן כי אף שהיה ניתן ללמוד גם מנבואתם של אלו שלא נכתבו, אך מ"מ אלה שנכתבו הוצרכו ממש למעשה!²

1. א"ה, באחד הפעמים שח מרן שליט"א, כי הלשון 'ספו תמו' היה אצלו פליאה כאשר ראה את היראה של **מרן הרב מבריסק זצ"ל**. וביאר, כי שמע **מרן הגר"ח שמואלביץ זצ"ל** במה שאמר חז"ל כי תפילותיו של רבי חנינא בן דוסא היה כעין התפילות של אברהם אבינו. שאין הכוונה שזה היה כמו זה, אלא ודאי אין לנו כלל השגה בתפילותיו של אברהם אבינו, אבל כאשר נראה את התפילות של רבי חנינא בן דוסא נוכל להבין את קצה ההשגה של תפילותיו של אברהם אבינו. וזהו מה שכתב הגר"י כי אין לנו כלל ההשגה ביראה שהיה אצל הדורות הקודמים, והרי זה דרגא אחרת לגמרי. אבל כאשר ראינו את הגר"י היה אפשר לראות ולהבין את מה שהיה.

2. א"ה, ביאור הדברים והוא עפ"י דברי מרן שליט"א במקו"א, כי דברי הגמ' כפשוטם משמע שרק דברים שאפשר ללמוד מהם נכתבו. וזה תימה, כי אפילו שיחת חולין של ת"ח צריכה לימוד, ואיך יתכן שלא יהיה כן בנבואה. אלא ודאי,

התיאבון באלול...

זכורני שמרן הרב **מבריסק זצ"ל** ישב פעם בחודש אבברחוב מסויים בירושלים, והתבטא באמצע "אז איך דארמאן זאך אז נאך אביסל מער ווי א-חודש איז דער יום הדין, גייט מיר אוועק דער אפטיט פון אלעס דינג..." ["כשאני נזכר שעוד יותר מחודש מגיע יום הדין מסתלק ממני התיאבון מהכל..."] והתחיל לרעוד, ראו עליו ממש רעדה, יצא לו כל הטעם...¹

צורת לימוד המוסר

שמעתי ממרן הגר"א **ייזיק שר זצ"ל** שמרן הגאון בעל **"ברכת שמואל" זצ"ל**

1. בהקדמה לספרו 'דרכי שמואל' (אהלות), כותב מרן שליט"א על רעיייתו **הרבנית ע"ה**: לא אוכל תארה, מעת החל למשמש ובא חודש אלול כבר החל רוח ד' לפעמה. כל החודש היתה מרבה בתפלה וחשבון הנפש, חרדת יום הדין היה לנגד עיניה וחושיה כמוחש ממש. כל יום הדין, התפילות ולרבות בעת האכילה חשה פחד הדין כמעט בלי היסח הדעת כלל...

ומעתה, גם נבואה זו של יהושע היא לדורות ממש - "וְאֶנְכִי וְבֵיתִי נֶעְבְּדְ אֶת ה'!" כי אף שאדם צריך לחפש ממי להיות מושפע, אך אין זה תירוץ ח"ו, שכן גם אם אין באפשרותו להיות מושפע אזי יש לו יכולת וחיוב להיות "וְאֶנְכִי וְבֵיתִי נֶעְבְּדְ אֶת ה'". ובחיי הגוף הדבר מובן, כי הרי אם אדם יראה מסביבו אנשים שמאבדים עצמם ח"ו לדעת, הוא לא יחליט חלילה להיות כמו כולם, אלא וודאי יציל את נפשו... על אחת כמה וכמה בחיים האמיתיים, שאף אם אין לו ממי להיות מושפע, אסור לו לאבד את עצמו לדעת, וזהו שאומר הנביא "וְאֶנְכִי וְבֵיתִי נֶעְבְּדְ אֶת ה'!"

והדברים פשוטים, כי גם בזמן יקר שכזה, יתכן ויהיה תירוץ של שטות, שימשכו אחר רפיון...

וזכורני בירושלים, בימי ראש השנה, שפחד יום הדין היה ניכר בפועל וגם אנשים פשוטים, היו יושבים כל היום בבתי מדרשות, לומדים, אומרים תהילים, איש לפי מדרגתו. בקושי אוכלים מעט, ומיד חוזרים לבתי המדרש. היה מורגש בחוש שאנשים מפחדים על כל רגע...

והיום מי שזה חסר לו, אין זה תירוץ, אלא צריך הוא לקיים: "וְאֶנְכִי וְבֵיתִי נֶעְבְּדְ אֶת ה'!"

קול הקורא אלול

זכורני בילדותי כשהלכתי עם אבי מורי זצ"ל במוצאי שבת קודש מברכין אלול, להלוותו של הגה"צ רבי דוד בהר"ן זצ"ל מגאון ירושלים, שיצאה מ'שערי צדק'. וכשהגיעו ל'בתי נייטין' יצא הראב"ד הגאון רבי זליג ראובן בענגיס זצ"ל ונהם בהספדו בקול ארי, קול בכי ומספד תמרורים, והרעים בקולו - "היינט איז גיווען שבת מברכים פון חודש אלול"...

ואמר עוד [ידוע כמה שהיה מקפיד ולא היה מגזים] שהוא זוכר בימי נעוריו בליטא, שכאשר החזן - הבעל תפילה אמר 'ראש חודש אלול', רבתה בכיה נוראה בכל בית המדרש! התחילו בכיות נוראות, ובעזרת נשים עוד יותר, אחר כך שמעו צועקים "ווסר", "מים", מ'שהו התעלף... כך הוא תיאר בפרטות ובהרחבה איך היה נראה פעם שבת מברכים של ראש חודש אלול. אח"כ הוא הוסיף שהיום במידה מסויימת זה נשתכח...

והנה זה עוד היה בזמן שרבי ישראל מתאונן שנשכח ענין

שלא כתבו את כל הנבואות, כי לא הכל כותבים אף שבודאי שייך ללמוד מכל נבואה. ובעל כרחך שמה שנכתב לדורות מדבר אלינו ממש - לכל המצבים של המשך הדורות, ולא רק לימוד בעלמא.

סיפר לו שהסיבה לכך שלא למד מוסר בקביעות, היא משום שאירע פעם שכאשר למד בספר מוסר לא היה יכול אחר כך לישון כל הלילה, משום שהרגיש "אויס מענטש" [לא בן אדם]... ולמחרת זה הפריע לו לומר את השיעור כתיקונו!

הוסיף הג"ר אייזיק שר: כי מי שלומד מוסר באופן כזה, אכן אינו צריך ללמוד בקביעות! אבל לא כן שאר בני אדם.

זה לעומת זה

הגה"צ רבי אליעזר דסלר זצ"ל היה מביא בשיחותיו בימי ה"אלול" קטעים מדרשת מהר"ח וואלז'ין זצ"ל שהיה באותם ימים דבר חדש ולא מצוי כל כך. ומובא שם דברים נוראים עד כמה קל להיות מאלו שאין להם חלק לעולם הבא.

ההתעוררות של אלול... ועל זה הוא כותב שזה היה 'דק לפני'!
רבי ישראל כבר תובע אז שאלול נשתכח, אין לנו מושג כמה
יירדת הדורות יש על דברים כאלו...

הוסיף ואמר אז הגאון הרב בענגיס זצ"ל, שאם הקב"ה נותן
אבידה נוראה וגדולה, רעמים לפשט עקמומיות שבלב, הרי זה
להזכיר גם כן דברים כאלו שפעם היו פשוטים אצל כל אחד
מישראל באופן טבעי! המילה "אלול" עשתה פחדים. וכשנתבונן
במה שנלקח מאתנו גאון וצדיק בתוך זמן שכזה, הרי הקב"ה
רוצה גם לעורר אותנו לזכור איפה אנחנו עומדים.³

אחורי ארי ולא אחורי אשה

ידוע מהאריז"ל שמפרש דברי הגמ' (ברכות סא,א): 'אחורי
ארי ולא אשה' שכפשוטו הכוונה שעדיף ללכת אחרי אריה
ולא אחרי אשה, והאר"י מפרש ע"פ הנסתר שהכוונה על זמן
התשובה, ש'אלול' הוא מזל 'בתולה' ו'אב' הוא מזל 'אריה'. וזהו
שרמזו חז"ל בזה, שזמן התשובה צריך להיות כבר בחודש אב
ולא להמתין לחודש אלול.⁴

לנקות את הדברים הגסים

רגיל אני לפרש דברי האר"י גם לפי פשוטם [אף שודאי יש
בזה סודות], שאמנם חודש 'אלול' הוא זמן שמייוחד ומסוגל
לתשובה. ויש לזה מקור בתורה כמבואר בחז"ל⁵ על הפסוק:
"וּבִכְתָּהּ אֶת אֲבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ יָרַח יָמִים" שזה רומז לחודש אלול.
אלא שחודש זה הוא זמן לעשות תשובה על הדברים הדקים, זה
כבר זמן ל'מדרגות', אך את הדברים הגסים צריך לנקות קודם
לכן! וכמו כשמנקים בגד או בית, צריך קודם להוריד את הבוץ
והלכלוך, ואח"כ לנקות ולזכך יותר בדקות. וזהו כוונת האר"י

3. בהלוייתו של הגאון רבי משה מרדכי הלוי שולזינגר זצ"ל הזכיר זאת מרן
שליט"א ואמר: "זה מה שמזכיר אותי עכשיו, זו אבידה איזומה ונוראה של
כלל ישראל של תני ומתני, תני ומתני במלוא ההיקף, בעמקות ובבקיאות
ובידיעות, והיו הדברים שמחים ומאירים ועמוקים וחודרים חדרי בטן, תורתך
בתוך מעי... בתוך בחור כבר היה אש להבה ממש, ואחר כך הלהיב אחרים, גם
אז כבר התחיל... עכשיו זה מזכיר אותי אותו הדבר בשבת מברכים של אלול,
שהקב"ה נותן לנו רעם נורא כזה כדי שנזכור להתעורר".

4. א"ה, במקו"א הוסיף מרן שליט"א, כי לשון 'אחורי' היינו 'בעקבות' כמו
(דברים יגה) 'אַחֲרֵי ה' אֶלְקֵיכֶם תֵּלַכְוּ" והיינו שיש להתכונן בעקבות אב ולא
בעקבות אלול, ולכן יש להכין עצמו עוד לפני ימי האלול. שהרי אלול זהו זמן
מיוחד לזיכרון הנפש, ולכל זמן מיוחד צריך הכנה, ולכן גם אלול עצמו צריך
הכנה ואיזון מדרגה, ולא להתחיל חס ושלום מאשפתות ולהגיע עם כל הבגדים
הצואים לחודש זה, ולכן הזהיר האריז"ל שגם לאלול עצמו צריך הכנה.

5. עיין לקמן בשם הזהר חדש והאור החיים.

כאשר סיפרו על כך
למנן הרב מברסק
זצ"ל, שאל: איך קיבלו
השומעים את דבריו?
והשיבו לו, כי מאוד
הבינו ונהנו...

הגיב על כך הגרי"ז
ואמר: ידוע שכאשר
רבי חיים וואלז'נר
עצמו אמר את
הדרשה, צעקו לו
השומעים כי יפסיק,
באשר מרוב פחד
אינם מסוגלים עוד
לשמוע את דבריו!
[וכידוע, שבדרשת
מהר"ח כמעט ולא
נותר מנין מרוב פחד
משמיעת התוכחה],
ואילו אתם אומרים
שהקהל נהנה?!

המזוסר של רבי ירוחם

סיפר לי יהודי
שנזדמן להתארח
ב"מיר" בראש השנה
[או ביום הכיפורים],
בתקופתו של המשגיח
רבי ירוחם זצ"ל.

הוא הגיע מוקדם
לבית המדרש, ומצא
את רבי ירוחם יושב

לפי פשוטו, שצריך להגיע לאלול כבר מוכנים [אלול'דיג], ואז ע"י סגולת הימים שייך לעשות תשובה בדרגה גבוהה יותר.

ככל שמקדימים כך זוכים יותר

מבואר באריז"ל שחיוב התשובה וההתעוררות הוא עוד לפני הזמן של חודש אלול. ובדאי שאין הכוונה במי שידוע שחטא בחטא מסוים ודוחה את התשובה עד חודש אלול, שאין לך 'עם הארץ' גדול מזה!... אלא התביעה היא שיתחיל בעצם ההתעוררות וההתקרבות עוד לפני אלול. וככל שהאדם מכין את עצמו בזמן יותר מוקדם, כך יש יותר סיכוי שיזכה וישיג בימי הרחמים.

וכעין זה איתא במדרש (תנחומא), והביאו **הטור** (סימן תקפא): 'משל למדינה שחיבת מס למלך ולא נתנו, ובא אליה בחיל לגבותו. כשנתקרב אליה בעשרה פרסאות, יצאו גדולי המדינה לקראתו ואמרו לו: אין לנו מה ליתן לך. הניח להם שליש. כיון שנתקרב יותר, יצאו בינוני העיר לקראתו, הניח להם שליש השני. כשנתקרב יותר יצאו כל בני העיר לקראתו, והניח להם הכל'.

ממשיך המדרש ואומר: 'כך המלך, זה הקב"ה, בני המדינה אלו ישראל שמסגלים עוונות כל השנה, ערב ראש השנה, הגדולים מתעניין ומוותר להם שליש עונותיהם, בעשרה ימים, בינונים מתעניין ומוותר להם ב' שלשים, ביום הכיפורים הכל מתעניין ומוותר להם הכל'. ומשמע, שאותם המקדימים את תשובתם שייך שישגו בערב ראש השנה את מה שהמאחרים משיגים רק ביום הכיפורים.

ימי רצון

ידוע לשון ה"ח"י **אדם** בתחילת הלכות ראש השנה (כלל קלח, א): באהבת הקב"ה את עמו ישראל הרבה להיטיב עמנו וצונו לשוב לפניו בכל עת שנחטא, ואף שהתשובה טובה בכל עת, מכל מקום חודש אלול הוא מובחר ומוכן יותר שמקובל תשובתו משאר ימות השנה, לפי שימים אלו הם ימי רצון מעת שנבחרנו לעם, וכו', עיי"ש.

והנה, כשמגיעים עשרת ימי תשובה כבר פתוחים שערי שמים וכבר יש מצב של "דְּרָשׁוּ ה' בְּהִמְצָאוֹ", אבל קודם שמגיעים ליום הדין נתן הקב"ה מרוב חמלתו ואהבתו לעמו ישראל מציאות של חודש רחמים, בכדי שלא ניפול בלא הכנה, וברגע אחד, ליום הדין. וכל זה משום שבכדי להגיע למצב הגבוה של קירבת ה'

במקומו, ונראה היה שלומד מוסר.

התקרב הלה לשמוע מה הוא אומר, ושמע, שהוא חוזר בניגון מיוחד ומעורר על הפסוק (בראשית כז, יב) "אֵלַי יִמְשְׁנֵי אָבִי וְהִיטֵי בְעֵינָיו כְּמִתְעַתֵּעַ" ²... וכך היה חוזר כמה פעמים בהתרגשות גדולה!

דמעותיו של הגר"י מהמבורג

הבעש"ט זצ"ל אמר כי בכל השנה הוא יותר גבוה מהגאון **רבי יצחק מהמבורג זצ"ל**, אך מאלול ועד שמיני עצרת רבי יצחק מהמבורג עולה למעלה ממנו...

וביאר: כי רבי יצחק היה יושב עם ה"ראשית חכמה", ומרטיב אותו בדמעות!...

זמירות באלול

שח מרן שליט"א:

2. א"ה, עיין בספר תפארת שלמה (ראדומסק) על פסוק זה.

וחמלתו, צריכים להשתייך לזה. ודווקא חודש הרחמים - חודש אלול, הוא הזמן להתקרב.

וכידוע מה'קדמונים' ששלושים יום לפני הרגל הוא הזמן של האדם להכין את עצמו, וגם כאן יש שלושים יום של הכנה לעשרה ימים הגדולים והכנה ליום הדין.⁶ וזהו גם מקור הדבר שאנו תוקעין בשופר וכדאיתא בפרקי דרבי אליעזר (פמ"ה) שההתחלה היא בזמן של ארבעים יום לפני יום הכיפורים, ולכן נקבעו ארבעים יום שהם זמן של התבצרות והתבססות בהנהגה ובדרך חדשה, וכעין ארבעים יום של יצירת הולד.

"גְּבֵהַּ מֵעַל גְּבֵהַּ שִׁמְרִי"

כאשר כבר נמצאים בתוך חודש אלול, ויום הדין ממשמש ובא, צריכים להתעורר ביותר. ומבואר בזוהר וב'קדמונים' שבפרשיות שקוראים בחודש אלול מרומזים ענייני התשובה ועבודת האלול, וכדכתיב 'שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֵּן לָהּ בְּכָל שְׁעָרֶיהָ'.⁷ ימים אלו הם ימים של משפט - 'כִּי אֶלְקִים שֹׁפֵט הוּא סֵלָה' (תהלים נ, ו), ואנו בזמן של 'גְּבֵהַּ מֵעַל גְּבֵהַּ שִׁמְרִי וּגְבוּהֵם עֲלֵיהֶם' (קהלת ה, ז) [ועיין פירש"י שם: ורואה את מעשיהם וגבוהים יש עליהם העושים שליחותו של מקום וידם תקיפה ליפרע מהם].

ועוד יש בפרשיות אלו: "כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אִיבֶךָ וְרָאִיתָ גּוֹי" (שופטים כ, א), והאויב הגדול הוא היצ"ר, לרמז שבאלול יוצאים למלחמה נגדו, ושבים בתשובה שלימה להשי"ת.⁸

"אַל תִּרְאוּנִי שְׂאֵנִי שִׁחְרָהֶרֶת..."

וכן מוזכר בפרשת שופטים (יז, ו) "עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים", שהשטן המקטרג מביא שני עדים בשבילו, את השמש והירח להעיד על עם ישראל, אבל הירח מתכסה, וזהו שנאמר: "בִּפְסָה לְיוֹם תִּגְנוֹ"

6. עיין בדברי ה'מאירי' בחיבור התשובה שכתב דשלשים יום זהו כמו שלשים יום קודם החג.

7. א"ה, וכמובא בשם השל"ה הקדוש לרמזו במה שכתוב 'תִּתֵּן לָהּ' על פי מה שכתוב בספר יצירה, שיש שבעה שערים באדם שעל ידם אפשר לעלות מעלה מעלה או חס ושלום לרדת לאבדון מטה מטה, והם שתי אזנים, שתי עינים, שני נחירי האף והפה. וכל דבר שהאדם רוצה לעשות איתם, צריך לתת לו שופט אם לעשות או לחדול, וגם כן צריך שוטרים לקיים החלטת השופט שיש לחדול.

8. א"ה, וכמו שכתב האור החיים על פסוק זה וז"ל: אולי שרמז הכתוב מלחמת האדם עם יצרו, ובא להסיר מלבבו מורכ, ואמר כי תצא למלחמה הידועה שאין גדולה ממנה, וכו', לזה בא דבר ה' כאן ואמר כי תצא למלחמה וראית בעיני שכלך סוס ורכב, סוס כנגד מה שהוא היצר סוס מוכן למלחמה מה שאינו כן האדם, רכב כנגד הרכבת האדם שנוטה וחושקת לדברים, וכו', ע"כ. עיי"ש.

המשגיח דישיבת פונבז' הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל היה מקפיד שלא ישירו בחודש אלול בסעודות השבת, כי איך אפשר לשיר...

אבל כאשר שהיתי ליד דירת מרן ה'סטייפלער' זצ"ל באחת השבתות בחודש אלול שמעתי אותו מזמר הרבה ניגוני דבקות! וכמדומה שהלכה בזה כה'סטייפלער'!

בהזדמנות נוספת סיפר מרן שליט"א כי באחת השבתות בחודש אלול נעמד ליד ביתו של מרן ה'סטייפלער', ושמע אותו חוזר לעצמו זמן רב בניגון מיוחד איזה קטע מהתפילה של ימים הנוראים, וחזר מרן שליט"א על הניגון כפי ששמעו מה'סטייפלער'.

זמירות בראש השנה

מרן שליט"א רגיל להתבטאות: אצל אבי

(תהלים פא,ד), ולכן אין לשטן שני עדים.

וביאור הדבר, כי מאחר שישראל נמשלו ללבנה שאין לה אור עצמי, אלא רק מקבלת מהשמש, [וכן ישראל לאחר החטא הם בחינת מקבלים, ורק לעתיד לבוא שיהיה התיקון השלם ישובו לתוקפם] וכתוב (שיר השירים א,ו) "אֵל תִּרְאֵנִי שְׂאֵנִי שְׂתַחַחְתְּ שֶׁשְׂצַפְתִּי הַשֶּׁמֶשׁ", ומבואר בזה שהחטאים הם לא העצמיות של ישראל אלא רק דבר חיצוני, כמו שהירח מקבל את אורו מהשמש, וכדאיתא במדרש (שם) משל לשפחה כושית וכו' יעו"ש⁹.

על כן בראש השנה שהוא זמן שהלבנה מתכסה בו, והיינו שכבר לא נראית בה השפעת השמש שזוהי השפעה חיצונית, אז ישראל עושים תשובה ומתנקים מהעוונות. לפי שבלי החיצוניות הרעה, הפנימיות היא טובה, ובזה אין להם שייכות לעוונות¹⁰.

השיבנו אבינו - לתורתך

רק ע"י התורה אפשר לבוא לתשובה, וכפי שאומרים בתפילה 'השיבנו אבינו לתורתך' ורק לאחמ"כ 'והחזירנו בתשובה שלמה לפניך', וב"רוח חיים" כתב שאע"פ שבחינת 'אבינו' זו בחינה עליונה מאד, מ"מ כל אחד שלומד תורה יש רגעים שמשג את בחינת 'אבינו'! שזוהי התכלית - "בְּנֵי אֱתָם לֵה' אֱלֹקֵיכֶם", כי גם היום אפשר להגיע לזה ע"י התורה! ולואי שנתעורר מהדברים, ונזכה לתשובה, ולעשות רצונו בשלימות.

"חודש" אלול - זמן תשובה

בפרשת כי תצא מצאו חז"ל את המקור היחידי מהתורה לחודש אלול, ו"בְּכַתֶּה אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אִמָּה יִרְחַ יָמִים" וכתב הזוהר חדש 'דא הוא ירחא דאלול' וב"אור החיים" כיוון לזה מדעתו].

והנה אע"פ שהארבעים יום של רחמים ובתוכם "אלול" הוזכרו

9. א"ה, ז"ל המדרש: משלו רז"ל משל למה הדבר דומה, לשפחה כושית שיצאת למלאת מים מן המעיין, והיתה אומרת לחברותיה למחר אדוני מגרש את אשתו ונושא אותי. אמרו לה למה, אמרה להן על שבאת להסב אצלו וראה ידיה מפוחמות, אמרו לה פחותה ומה גברתך על שראה בעלה ידיה מפוחמות הוא חפץ לגרשה, את שכולך שחורה וכעורה על אחת כמה וכמה. ע"כ. והיינו, שכמו כן, השחרות שיש בישראל אינה בעצם טבעם, ורק פעמים שידיהם מפוחמות, אך בטבעם נקיים הם.

10. א"ה, ובזה יבואר מה שהלבנה אינה מעידה לשטן, משום שכאשר היא מתכסית, מתבטא בזה הפנימיות של עם ישראל ששחרותה היא חיצונית רק משזיפת השמש.

מרן הגרש"ז זצ"ל
לא שרו זמירות בימי ראש השנה, וכי אין אפשר לשיר...?³

דין כפשיטו

שמעתי בשם מרן הגרי"ז **מבריסק זצ"ל** שהוא רואה כי במכתבים שאנשים כותבים לפני ראש השנה הם מרבים לברך ברוחניות, אך ממעטים לברך ברכות גשמיות. ולעומת זאת

3. הוסיף בענין זה אחד מגדולי התלמידים שליט"א כי ברוב השנים של הישיבה - "מעלות התורה", היה מרן שליט"א סועד עימם את סעודות ראש השנה בחדר האוכל של הישיבה יחד עם הבחורים, והיה מדבר עימם בלימוד מעניני היום, כגון בדיני התקיעות, בדיני ההפסק ושית הגרי"ז, ועוד.

וכאשר היו מתחילים לשיר היה אומר: אצל אבא גם לא היינו יכולים לדבר מרוב פחד הדין, אבל לכל הפחות שלא לשיר... [א"ה, ולא תמיד כזו הנהגה מתאימה לכל אחד, וכך אמר מרן שליט"א בעצמו אחרי כמה שנים שהוצרך לאכול בביתו ללא הבחורים, ושאלוהו אז הבחורים אם אפשר לשיר בחדר האוכל של הישיבה, השיב מרן שליט"א: שאם רוצים אפשר, אבל הנהגה זו הנהיג לעצמו. ועל זה נאמר: 'אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין ליבו לשמים']

אצל המכתבים של
אביו מרן הגר"ח זצ"ל
הוא רואה שעיקר
הברכות הם על
גשמיות...

אמר על כך הרב
מבריסק, כי ככל
שהאמונה ברורה יותר
שיש דין בראש השנה
על החיים שלנו, כך
מרבית יותר לברך
בגשמיות...

יראת ה"אלול"

שח מרן שליט"א:
מרן הגר"ז זצ"ל אמר
בשם אביו מרן הגר"ח
זצ"ל, כי מי שלא ראה
את מרן בעל ה"בית
הלוי" זצ"ל לא ראה
יראה מימי! והתבטא
הרב מבריסק: אבל
אני שראיתי את רבי
חיים - יכול עוד אני
לומר שראיתי קצת
יראה...

הגר"ז הזכיר זאת
כאשר סיפר על רב
אמריקאי שהיה חי
באמריקה עם כל
היראה, ופחד מאוד
מכל רגע של ביטול
תורה, וכו'. וכאשר

בתורה במפורש, וכהמשך הזוה"ק 'דביה סליק משה לטורא
למבעי רחמיה קמיה קוב"ה בגין דישתבק לישראל על חוביה
דעגלא', מ"מ שם היה זה חטיבה אחת של ארבעים יום, אבל
ימים אלו כחודש בפני עצמו הוזכרו רק בפסוק זה. ומבאר
הגר"א שאלול הוא דווקא חודש שלם, משום ש'חודש' הוא זמן
של הרגל, ולאחר שהאדם התרגל בתשובה אז מגיע הוא ליום
הדין עם התשובה בשלימות.

עיקר התשובה בבכי

והנה, מה שהתשובה נרמזה דווקא בפסוק "וּבִכְתָּה אֶת אֲבִיָּהּ
וְאֶת אִמָּהּ", הוא משום שענין הבכי הוא שבאמצעותו האדם
חוזר לשורשו, כי האדם תועה ומתבלבל ונדבק באבא ואמא
אחרים, וכדכתיב (ירמיה בכו) "אֲמַרְיִם לַעֲץ אָבִי אֶתָּה וְלֶאֱבֹן אֶת־
יְלִדְתָּנִי". ובזמן שמתעורר ורוצה לחזור לאביו ואמו האמיתיים
אז הוא בוכה. וע"י הבכי הוא מוציא את הפנימיות שבלב החוצה
וכדכתיב (איכה ב, יט) "שִׁפְכִי כַּמִּים לִפְנֵי נַכְח פְּנֵי ה'", וע"י כך הוא
חוזר לשורשו ושב בתשובה שלימה, משום שעיקר התשובה זה
לחזור לשורש, לפני ה'."11

ובחודש זה עלה משה למרום, וכשאמר לו הקב"ה שעם
ישראל עשו את העגל בכה משה למעלה וישראל נתעוררו
מזה ובכו למטה. והיינו כפי שאמרנו שכיון שדבקו באבא ואמא
אחרים - "אֲמַרְיִם לַעֲץ אָבִי אֶתָּה וְלֶאֱבֹן אֶת־יְלִדְתָּנִי", ועכשיו
נתעוררו לבכי של תשובה לשוב לאבא ואמא האמיתיים, על
כן זכו לחודש אלול שהוא חודש של רחמים גדולים וזמן של
תשובה מיראה. וכן ע"י הבכי של ה"אלול" זכו ישראל ללוחות
שניות שזה היה הריצוי לאחר החטא הנורא.

שבת קודש - לחזור לשורש

ומשום כך שבת היא זמן של תשובה ומקור התשובה, משום
שבשבת כל הבריאה חוזרת לשורשה שזהו עיקר התשובה.
וכבר כתבו הקדמונים שבת אותיות תְּשֻׁבָּה. ובפרט מתי שקוראים
את הפרשה של "וּבִכְתָּה אֶת אֲבִיָּהּ וְאֶת אִמָּהּ יְרַח יָמֶיךָ" שמרמז
על התשובה.

11. במקו"א אמר מרן שליט"א כך: הא דכתיב "אֶת אֲבִיָּהּ וְאֶת אִמָּהּ" קאי זה על
הדעה והלב, "אֶת אֲבִיָּהּ" הוא כנגד הדעת, ו"אֶת אִמָּהּ" הוא כנגד הלב. דבחודש
זה יש לעקור ולשרש את ה'דעות' הרעות שאינן על פי דעת תורתנו הקדושה,
וכן את ה'רצונות' ו'תאוות' עולם הזה שצריך לעקור ולינתק מהן. וזהו זמן
מסוגל ומיוחד לעזוב את הדעות ורצונות שאינם טובים. ע"כ.

וכבר כתב **השל"ה הקדוש** שההשפעות של השבוע הם לפי פרשיות השבוע, ומעתה נהיה עכשיו מציאות של מה שנכתב בתורה. וכמו שבפרשיות שובבי"ם נהיה מציאות זמן של בנין עם ישראל, כך בזמן שקוראים "וּבִכְתָּהּ אֶת אֲבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ יָרַח יָמִים" שזהו חודש אלול, נהיה זמן של בכיה ותשובה. ושבת אותיות בְּשֶׁת, והבושה היא מסימני התשובה שכשעומדים לפני ה' צריך להיות בבושה. וצריכים להתעורר בשבת כי הקב"ה מצפה לראות בתפארתנו ובמעלתנו, וזה יהיה רק ע"י שנבקש ונצפה לזה. הדברים דברי אלוקים חיים וצריך להוציאם מהפה "כִּי חַיִּים הֵם לְמַצְאֵיהֶם" (משלי ד, כב) - למוציאם בפה. ולא המדרש עיקר אלא המעשה, שיהיו הדברים חיים וקיימים, לטוב לנו כל הימים.

כריתת הברית קודם ראש השנה

עומדים אנו בחודש אלול, ויום הדין ממשמש ובא, ימים אלו היום ימי רצון גדולים. בפרשת כי תבוא מוזכר כריתת הברית של הקב"ה עם ישראל, כדכתיב (כח, טט) "אֵלֶּה דְבָרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר צָוָה ה' אֶת מֹשֶׁה לְכַרֵּת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מוֹאָב מִלִּבְדַּת הַבְּרִית אֲשֶׁר פָּרַת אֲתָם בְּחָרֵב", ובברית זו עם ישראל קיבלו עליהם את דברי התורה באלה ובשבועה, שאם יקיימו את התורה יקבלו את הברכות ואם חלילה לא יקיימו יקבלו את הקללות.¹²

ובביאור ענין הקללות, הנה חז"ל אמרו (תענית כא, טובה קללה שקלל אחיה השילוני את ישראל מברכותיו של בלעם הרשע', שכיון ששמעו את ברכותיו 'גבה ליבם' וע"כ חטאו בבנות מואב, ומשא"כ קללותיו של אחיה השילוני. וק"ו בן בנו של ק"ו קללותיו של משה מפי הגבורה, שאדרבה על ידם האדם מפחד ומתירא ופורש מן העבירות, וכן ע"י היסורים האדם שב בתשובה ומתכפר לו ומתייצב לפני ה'. ולכן מוזכרים כ"כ הרבה קללות, משום שהקב"ה רוצה בטובתנו שנבחר בחיים

הגיע אח"כ לא"י לאחר הרבה שנים שאלו אותו איך הצליח להמשיך עם כל היראה והפחד של פעם? והשיב אותו רב שהוא למד בוואלז'ין אצל ה"בית הלוי", וכאשר ה"בית הלוי" הסתובב באלול בין התלמידים הם ברחו ממנו - מפחד היראה שבו, וכל פעם שהוא נזכר בזה הוא מתמלא פחד, ומפחד מאוד מכל רגע של ביטול תורה!

הוסיף על כך מרן שליט"א: וכך אנו שראינו בעינינו את מרן הרב מבריסק, ראינו יראה שקשה לתאר! לא היו יכולים להסתכל בו כלל מגודל היראה... אני הקטן, בעניי, הגעתי אחרי שחרית,⁴ כבר שמעתי שופר,

12. א"ה, וכמאמרם ז"ל בגמ' (מגילה לא, ב): 'תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר עזרא תיקן להן לישראל שיהיו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת, ושבתשנה תורה קודם ראש השנה. מאי טעמא אמר אביי ואיתניא ריש לקיש כדי שתכלה השנה וקללותיה'. ובמקו"א הוסיף מרן שליט"א על כך: הנני רק שליח ציבור ומעורר את עצמי, להרגיש בקריאת התורה את התוכחה, ובודאי שמה שאמרו 'שתכלה שנה וקללותיה' אין הקב"ה וותרן ח"ו, ואין זה סגולה לסיום הקללות... רק המכוון שעי' הקריאה נתעורר לשוב אל השם, ובזה תכלה שנה וקללותיה. וזה צריך להרגיש בשעת קריאת התורה, שההרגל ח"ו לא יקחה את ההרגשים. וכדאיתא ב**שו"ע** (סימן קמא במ"ב סקט"ז) שה'סגן' [אי אפשר להוציא מהפה] הוא כביכול במקום הש", וה'קורא' הוא הסרסור במקום משה, וה'עולה' הוא המקבל במקום כל ישראל ובשליחותם... ואצל ה'**בריסקער רב**' בעינינו ראינו הפחד רתן וזיע בשעת הקריאה. ע"כ.

4. תחת אחד השיחים שח מרן שליט"א כי אבא זצ"ל היה משריש בנו לקום מוקדם בראש השנה ולהתפלל 'ותיקין'. אך מצד שני מאוד רציתי להיות אצל מרן הרב מבריסק בראש השנה, ולכן הייתי הולך שם ל"מוסף".

האמיתיים, בכדי שנהיה חבוקים ודבוקים בו, ואילו החטאים מפרידים בינינו. אך 'הקללות והיסורין מקיימין אתכם ומציבין אתכם לפניו. כדברי רש"י בפרשת נצבים (כט,יב).¹³ ועל ידי זה נקבל את כל הטובות שהובטחו לנו.

חומר התביעה על 'בן תורה'

כשאדם נמצא לפני דין גשמי, הוא לא נח ולא שקט, אף אם ברי לו שיזכה, כי דנים אותו. על אחת כמה וכמה לפני יום הדין שבו הקב"ה דן כל אחד. ובפרט במי שהוא בן תורה, וכמו שבארנו במה שנאמר "כִּי לְכָל הָעָם בְּשִׁנְיָה", והיינו שעם הארץ מתעורר מתי שבא יום ראש השנה. אך בני תורה, הם התלמידי חכמים, הרי ש'ששגות נעשות להם כזדונות' (ב"מ לג,ב)¹⁴... ולעניין זה ודאי כולנו נחשבים תלמידי חכמים. לא צריך בשביל זה להיות גאונים גדולים, מי שחי ויודע, מרגיש שלעניין זה הוא ת"ת, וכעין שאמרו ז"ל 'עשה עצמו תלמיד חכם' (פסחים נד,ב)¹⁵, כל שכן וכל שכן בעניין זה. ולכן, אדם שהוא בר דעת, לא ייתכן שיתחיל לחשוב רק ביום ראש השנה עצמו. שאין לך מלומדה גדולה מזו, כשבימים שקודם יום הדין לא חושב על עצמו איך הוא מגיע ליום הדין, והוא נסחב עם ה"מלומדה", ובהגיע יום הדין הוא קם בשעה כזו... ומתפלל תפילה שונה, איזו צורה יש לדברים... זהו "אין חפץ בַּפְסִילִים" (קהלת ה,ג)...

ועל כן צריך הכנה גדולה להתנער מהחומריות ולהידבק ברוחניות, ולא להתעורר רק בקצת התעוררות חיצונית בלי שיישאר קניין בקרבנו. יש לחפש עצות לצאת מהתרדמה. כי

13. א"ה, במקו"א הרחיב מרן שליט"א והביא את דברי המכילתא (דר"י יתרו מסכתא דבחדש פרשה ג): 'ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם. אבל לא שמענו מהיכן קרא באזניהם. רבי יוסי בר' יהודה אומר וכו', ר' ישמעאל אומר וכו', שמיים ויובלות ברכות וקללות. וכו'. כיון שראה שקבלו עליהם נטל הדם וזרק על העם, וכו'. אמר להם, הרי אתם קשורים ענובים תפוסים, מחר בואו וקבלו עליכם המצות כולן, ע"כ. והיינו שקבלת הקללות הוא חלק מוכרח מכריתת הברית, שע"י הקללות ישראל נעשים קשורים להקב"ה.

14. וכך איתא שם: דריש רבי יהודה ברבי אלעאי: מאי דכתיב הגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם. הגד לעמי פשעם אלו תלמידי חכמים, ששגות נעשות להם כזדונות. ולבית יעקב חטאתם אלו עמי הארץ, שזדונות נעשות להם כשגגות. במקו"א הוסיף מרן שליט"א: שמעתי ממרן הגרי"ז זצ"ל שיעקר התביעה היא על ה'בני ישיבה' - אלו שיושבים ליד הסטנדר, הקרובים אל הגמ"א... אך למעשה זהו גמ' מפורשת [וכנ"ל], ומסתמא לזה התכוין הגרי"ז. ע"כ.

15. א"ה, איתא שם גבי מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושין. מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה אין עושין. ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים. ואילו רבן שמעון בן גמליאל אומר לעולם יעשה אדם עצמו תלמיד חכם. וא"כ כ"ש כאן שאין זה הנהגת חומרא.

ולכן יכולתי להביט ב'בריסקער רב' לפני תקיעת שופר...

כאשר אחד הנוכחים אצל מרן שליט"א אמר פעם על הנהגותיו של מרן הגרי"ז: אולי זה רק חומרא יתירה... הגיב מרן שליט"א ואמר: אפשר לדבר... רק עד מי שלא ראה את הגרי"ז, את ה'יראת שמים' שבערה בו! לא מבינים מה היה שם, זה בא ממקום אחר... ואשרי עין ראתה!

חרדת התקיעות

מרן שליט"א היה מרבה ללכת להתפלל בימים הנוראים אצל מרן הרב מבריסק זצ"ל, וסיפר כי בעוד אצל ציבור המתפללים היה מתח רב בעיקר בעת אמירת הפרק "לְמַנְצַח לְבָנֵי קִנְחַ מְזִמּוֹר", ובעת אמירת הפסוקים שלפני התקיעות. הרי שאצל מרן זצ"ל פרק 'למנצח' והפסוקים נאמרו מתוך רגיעה יחסית, אך מיד עם

ייתכן שהוא מאמין באמונה שלמה, וידוע היכן הוא נמצא, אך הוא ישן תרדמה של שטות... והדברים לא מדברים אליו.

ורואים שה'קדמונים' כבר חיפשו עצות לזה. וכמו שתיקנו תקיעת שופר בחודש אלול - 'עורו ישנים משנתכם' וכלשון הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ג ה"ד). ואין זה רק מנהג בעלמא, אלא תחבולה להעירו משנתו! אך את הדבר האחרון, למעשה, אותו האדם צריך לעשות! ואי אפשר לשום אדם אחר לעשות זאת במקומו.

באמונתו "יְהִיָּה"

על האדם לחיות את חיי הרוח, כי חיי הגוף הם מרדימים. וביחד הם כמו אש ומים, וכשזה עולה זה נופל - 'לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים'... כשהגוף חי ומתעורר מענייני העולם הזה, הוא מביא תרדמה לחיי העולם הבא, ואת החיים הרוחניים הוא יכול לקנות רק אם הוא חי ומרגיש. 'בא חבקוק והעמידן על אחת - וְצִדִּיק בְּאִמּוֹנָתוֹ יִהְיֶה' (מכות כד, א). הדגש בזה הוא על "יְהִיָּה", הוא חי ומרגיש את הדברים. ומה שהאדם עושה נגד אור האמונה שבו, נגד ה"נֶר ה' נִשְׁמַת אֶדָם", מכבה בזה את האור, שהרי 'עבירה מכבה מצוה' (סוטה כא, א). ובמקום להרחיבו ולהיות כולו אור - "אִרְעָ לְצִדִּיק", אזי נחלש. וכשאור האמונה חלש, אין בו את ה"יְהִיָּה". ואף שזו חובה בכל זמן וזמן, מכל מקום כעת יש מצב מיוחד. שיש בו יותר חסד ד' וקרבת ד'.

זהו מה שאנו מבקשים 'בספר החיים' שנהיה חיים ומרגישים. ואם אדם אינו מרגיש בזמן שכזה, הוא לא חי. והוא מה שאמרו ז"ל 'רשעים בחייהם קרויים מתים' (ברכות יח), הגמרא אינה מדברת באפיקורסים שאינם מאמינים ח"ו, אלא ברשעים שקרויים מתים. כי מי שנמצא במצב של סכנה ולא נכנס שום פחד בלבו, לא מחפש שום תחבולה להנצל, הרי מוכח שאף אם הוא אינו "מת", הרי שהוא לא חשוב בספר החיים...

הכל הולך אחר החיתום

האדם צריך להתעורר תמיד ולחדש את חיותו, ולא ליפול ליום הדין, ולבוא ולפתוח את המחזור. ומי שלא טרח... אפשר להישבע עליו 'שבועה דאורייתא' ששום דבר לא השתנה בו! וזה ההבדל בין פעולות הגוף כמו הרעב והצמא שמתעוררים באדם מעצמם, וכמו שמאריך הרמח"ל בהקדמה ל"מסילת ישרים" לבין הדברים הרוחניים: 'שצריכים הם לאמצעים ולתחבולות

סיומם ולקראת התקיעות נתמלא מרן זצ"ל פחד אלוקים שלא ניתן לצייר ולדמיון כלל...

'להוציא'

עוד סיפר כי מרן הרב מברסק זצ"ל היה מאוד מקפיד על אמירת 'להוציא', בכדי שיהיה ברור שהציבור יוצא ידי חובתו, והיה אומר כן לאחר הברכה!

והוסיף על כך מרן שליט"א כי צריך את ה'ראת שמים' של ה'בריסקער רב' להגיד את זה... ורק פעם אחת יצא לי לעשות כן...⁵

הכנה קודם התקיעות

שח מרן שליט"א: היה מעשה ביהודי מאנשי ירושלים שהגיע לימי ראש השנה,

5. א"ה, וכיום נוהג מרן שליט"א לסמן בידו שהוא 'להוציא' את כל המתפללים. עוד יש לציין כי מרן שליט"א נוהג כהגר"ז שהתקיעות הם על סדר הברכות ואין להפסיק ביניהם.

להגה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל.
ורבי צדוק היה מסתגר בחדרו קודם התקיעות.

הלה רצה לראות ולתהות על מעשיו של רבי צדוק, ובעזות של 'אנשי ירושלים' פתח את הדלת או את החלון, ומצא את רבי צדוק עומד ומעיין בשקיעות ב"שולחן ערוך" חושן משפט עם ש"ך ו"קצות"...

וכן היה אצל בעל **"דברי חיים" זצ"ל** שההכנה לתקיעות היה אצלו לימוד **"קצות"...**

רחמנא אמר

מרן שליט"א רגיל להזכיר: **בעל ה"נודע ביהודה" זצ"ל** היה מכריז קודם תקיעת שופר - 'רחמנא אמר תקעו!' וביאר בזה את לשון הפסוק (תהלים קלחב) **"כִּי הַגְדַּלְתָּ עַל כָּל שְׁמֶךָ אִמְרָתְךָ"**, כי יותר מכל ה'שמות' וכל הכוונות, זהו

שבת זו היא משתי השבתות האחרונות של השנה והכל הולך אחר החיתום, וצריכים להתעורר ולשוב בתשובה שלימה למעשה למעשה ממש. ולהזהר מאד מאד שלא יהיה מצב שבו נתעורר אך רגע לאחמ"כ נשכח את הכל... ובזמנים הללו שהם זמני תשובה "ימים נוראים" פשוטו כמשמעו, "נוראים" ממש... צריך לשוב בתשובה. ועיקר התשובה היא ע"י עסק התורה להתחזק בתורה ובכל הדברים הרוחניים, שעליהם נאמר **"הַתְּעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאִינָנוּ"** וכיון שהעולם הזה מגושם ומחשיך והחומר גם כן מחשיך, צריכים להיות ערניים כל הזמן שלא ליפול בידי היצר הרע. ובמיוחד בשבת קדש שהיא זמן של תשובה, שהתשובה עיקרה היא לחזור לשורש, ובשבת כל הבריאה כולה חוזרת לשורשה כמו שהיתה קודם החטא. שיהיו הדברים חיים וקיימים, למעשה, למעשה ממש, לטוב לנו כל הימים.

ימי הביקור

כאשר נמצאים ב'ימי הסליחות', ימים שנקראים 'ימי הביקור' כלשון ה'**ראשונים**', אלו ימים מיוחדים שנתן לנו הקב"ה לבקר את עצמנו לפני יום הדין, ולמנהג בני אשכנז אומרים סליחות. ובאמת חושבני שימים אלו הקרובים ליום הדין אין כל כך טעם לדבר על התעוררות בפני בני תורה, הרי הימים עצמם הם 'ימים יְדִבְרוּ'... הלוא אנחנו כל כך קרובים ליום הדין, ואם ח"ו ההרגל לקח לנו את ההתעוררות, יש לחשוש ולפקפק האם נתעורר ע"י דברים בעלמא, בלי מעשים של התעוררות.

והנה איתא בגמ' (חגיגה טב) 'אין אומרים בקרו גמל אלא בקרו טלה', והיינו שגם בשביל ביקור צריך שנהיה ברי מעלה... שהרי הגמל הטמא לא שייך בביקור, אלא רק הטלה הטהור.¹⁶

אמנם ביקור האדם הוא בעצם ביקור המעשים שלו, שהאדם עצמו הרי הוא כקרנף. וכמו שכתוב גבי קרבן ראש השנה (במדבר כטב) **"וַעֲשִׂיתֶם עֹלָה"**, ולא כמו בכל הקרבנות שנאמר בהם **"וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה"**, וכתבו ה'**קדמונים**'¹⁷ 'ללמד שבראש

16. א"ה, העולה מזה כי זמן הביקור אינו תחילת העבודה אלא המשך וסוף העבודה, והוא "ביקור" למי שיש מה לבקרו, ויש בו כבר איזהו דרגא של טהרה, והוא בבחינת 'בקרו טלה'...

17. עיין **משנ"ב** סימן תקפא סק"ו בשם **האליהו רבה**, ועוד. ובירושלמי (ר"ה פ"ד ה"ח) איתא: ר' לעזר בי ר' יוסה בשם ר' יוסי בר קצרתא בכל הקרבנות כתיב והקרבתם וכאן כתיב ועשיתם אמר להן הקב"ה מכיון שנכנסתם לדין לפני בראש השנה ויצאתם בשלום מעלה אני עליכם כאילו נבראתם בריה

השנה יעשה אדם עצמו כאילו מקריב את עצמו, ואם כן יש לו בחינה של קרבן. ומעתה הבדיקה היא בדיקת המעשים עצמם, בביקור הלב, והרי "עֶקֶב הַלֵּב מִפֶּל וְאָנֶשׁ הוּא מִי יִדְעֶנּוּ" (ירמיה יז, ט)... וא"כ ודאי שבזה אסור לחכות ממש עד הרגע האחרון, אלא צריך לפשפש במעשיו.

ומבואר ב"מסילת ישרים" (פ"ג) שיש 'פשפוש' ויש 'משמוש'. 'פשפוש' הוא מהמעשים הרעים, ו'משמוש' הוא במעשים הטובים, לבדוק כמה הם נקיים וזכים. וככל שהאדם יותר נקי, הרי זה יותר שלימות.¹⁸ וכמו שקרבן ראוי שיהיה כמה שיותר מהודר, כמו כן ראוי שהאדם יהיה כמה שיותר זך ונקי.

תכלית הביקור - עול תשובה

ומשום כך קבעו את ימי הסליחות לכה"פ ארבעה ימים, כי זמן ביקור של קרבן רגיל הוא ארבעה ימים, וכל שכן הביקור אצל האדם שמגיע לעול תשובה ושינוי המעשים, וצריך הוא להגיע למצב שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם, כמו שכתב הרמב"ם (פ"ב מתשובה ה"ב) שזוהי תשובה גמורה. וכידוע בשם **מרנא הגרי"ס זצ"ל** שכוונת 'יעיד עליו יודע תעלומות', שאפילו אחרי שהאדם בעצמו מרגיש, וכבר נדמה לו, שהוא לא ישוב לכסלה, על זה אומר הרמב"ם שעדיין אין בטחון שיעיד עליו יודע תעלומות! אבל אם הוא עצמו לא מעיד על עצמו הרי שאין כאן כלל התחלה... ובימים הללו כשאנחנו נמצאים כבר ממש בתוך ימי הביקור ודאי החיוב הוא יותר גדול.

וימי הביקור מטרתם כדי שיסיר מעצמו את כל המחיצות והמפריעים המכבים את אור הנפש - "יָרָה נְשִׁימָת אָדָם". ומכיון שכח ההרגל רב יותר מתבוננתו ושכלו, לא מספיק התבוננות שטחית לעורר את הפחד ליום הדין ולהשתלט על ההרגל החומרי והגופני.

עבודת הסליחות - התעוררות!

נמצאים כבר בזמן שהוא כמעט הזמן האחרון לפני ראש השנה שעדיין ניתן להכין את עצמנו לימי הדין, אם אדם לא מתחיל להתעורר ולהכין את עצמו ויפול ח"ו בלא שום הכנה לראש השנה וליום כיפור, הרי הוא כמעט ולא שייך לימים הנוראים, ואינו יכול לקבל מהם ר"ל, כי אם אין 'חרישה' מה שייך לעשות

"אִמְרָתָךְ!" - מאמר וציורי הי"ת.

סדרי הישיבה בר"ה

היו שנים שמרן שליט"א התפלל ביום ראש השנה במנין ה"נץ", ושאר בני הישיבה התפללו במנין בשעה הרגילה.

אך אחר שראה כי הרבה בחורים מצטרפים אליו לתפילה, ואילו התפילה בישיבה נחלשת, היה הולך להתפלל עימם בשעה הרגילה, על אף שרצה לנהוג בסלסול [וכנ"ל כמנהג אביו], אך 'סדרי הישיבה' קודמים להכל!

פחד או פשטות

כאשר שאל אחד התלמידים את מרן שליט"א איך היה נראה ראש השנה אצל מרן הרב מבריסק זצ"ל ואצל מרן הרב מטשעבין זצ"ל, אמר:

אצל ה'בריסקער רב' היה פחד... ואצל

ח.דשה.

18 . א"ה, ונמצא א"כ שהביקור כולל ב' ענינים, האחד שלא יהיה מעשה רע והיינו 'מום', ונוסף לזה שיפור מעשים טובים, והוא הידור בקרבן.

ה'טשינער רב' היה
פשוטות...⁶

כל נדרי ב'קאצק'

בניחום אבלים
על אחותו של מרן
שליט"א, הרבנית
טרגר ע"ה, סיפר מרן
שליט"א להגר"ל
מינצברג שליט"א:⁷

זקני הגרחי"ל
אוערבאך זצ"ל
התקרב בנערותו
לעדת חסידים זקנים
שעוד הסתופפו בצל
הגה"ק מקאצק זצ"ל,
והם קירבוהו מאוד.

פעם הזמינו אותו
להתפלל במחיצתם
ביום הכיפורים,
וכאשר בא הנער
ל'תפילה זכה' כבר

6. הוסיף על כך אחד מגדולי
התלמידים שליט"א כי יש
להליץ על זה הא דאיתא בגמ'
(ר"ה כו,ב) שנחלקו אם מצוה
בכפופין או בפשוטין - 'מר
סבר בראש השנה כמה דכייף
איניש דעתיה טפי מעלי, וביום
הכפורים כמה דפשיט איניש
דעתיה טפי מעלי, ומר סבר
בראש השנה כמה דפשיט איניש
דעתיה טפי מעלי, ובתעניות
כמה דכייף איניש דעתיה טפי
מעלי'.

7. אשר סבו היה מייסד ביהכנ"ס
של "קאצק" הנ"ל.

ההכנה הזאת היא עיקר עבודת ימי הסליחות! ועצם
מנהג 'אמירת סליחות' הוא רק מעשה חיצוני כדי להזכיר לנו
להתעורר... ומה יועילו כל המזכירים אם לא נשתדל לעורר את
עצמנו, לטוב לנו כל הימים.

זמן של חסד גמור

הימים הללו הם הזמן של תחילת הבריאה, העולם נברא בכ"ה
באלול, ואף שהגמ' בראש השנה (כז,א) מביאה מחלוקת מתי
נברא העולם, רבי אליעזר אומר שבתשרי נברא העולם ורבי
יהושע אומר שבניסן נברא העולם, כתבו **תוס'** שם (ד"ה כמאן
מצלינן) 'אומר ר"ת דאלו ואלו דברי אלוקים חיים ואיכא למימר
דבתשרי עלה במחשבה להבראות ולא נברא עד ניסן', ולכן
למעשה אנו אומרים בתפילה 'היום הרת עולם'.

ומבואר ברבנו הגר"א ז"ל, דימים אלו של בריאת העולם הם
ימי חסד באופן מיוחד. דהנה **רש"י** על הפסוק (בראשית ב,ה)
"**וַיֵּאָדָם אֵין לְעֵבֶד אֶת הָאֲדָמָה**" מבאר⁸ דאייירי על תפילה.
ומבואר בדברי הגר"א, שאף ש"**הַכְּפִירִים שְׁאֵגִים לְטָרֶף**" וכמובא
ב'ספר שירה' שכל הבעלי חיים מתפללים, אך מכל מקום תכלית
הבריאה היא שהקב"ה מצפה לתפילתם של ישראל. כי תפילת
האדם היא שמחזקת את כל הבריאה ואת ההווה של כלל
ישראל עם הקב"ה. ולכן נקראת התפילה גם 'דברים העומדים
ברומו של עולם'.

ומעתה, הרי שהימים הראשונים, מכ"ה אלול עד שנברא האדם
שביקש, הם ימים של חסד באופן מיוחד, כי אמנם אף שהנתינה
אחר התפילה היא גם חסד נורא, אך כעת זה זמן שכולו חסד!
ימים שבהם הקב"ה נתן אף בלי תפילה ובקשה. זהו היסוד של
"**עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה**", חסד גמור בלא שום 'אתערותא דלתתא'.
והכח הזה מתעורר בכל שנה ושנה, ואף שאנו מצפים תמיד
לחסד ה' אך כעת זה זמן מיוחד ומסוגל מאד לקבל ולהטהר.
ו'הבא ליטרה מסייעין אותו', ובפרט בימי החסד.

תפילות על רוחניות או גשמיות

כידוע תפילות ימי הדין הם בעיקר על כבוד שמים, והאריך בזה

19. וז"ל שם: ומה טעם לא המטיר לפי שאדם אין לעבוד את האדמה ואין
מכיר בטובתן של גשמים וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם התפלל עליהם
וירדו וצמחו האילנות והדשאים.

ב"נפש החיים" (ש"ב פרק יא-יב) ועיי"ש, שכל התפילות כנגד תמידים תקנום, שכולה לגבוה סליק, וגם הבקשות הגופניות צריך שתהיה כוונתו בהם רק צורך גבוה לבד²⁰. ועיי"ן ב"שנות אליהו" להגר"א על המשנה (ברכות פ"ה מ"א) 'כדי שיכונו את ליבם למקום'²¹.

אך מאידך גיסא, מצאנו 'גדולים' שיעצו לבקש בתפילה על צרכיו, עיי"ן ב"יערות דבש" (ח"א סוף דרוש א)²², שראוי להוסיף בכל תפילה כל מה שמעיק על לבו ותחלואי נפשו, מפני שבזה יבוא יותר להתעוררות הלב.

אמנם למעשה אין סתירה בין הדברים, ואלו ואלו דברי אלוקים חיים. כי בודאי שתכלית התפילה לצורך גבוה כמו שהאריך ב"נפש החיים" שם. אבל מאידך גיסא, אנו צריכים להכיר את עצמנו, ולדעת כמה אנחנו רחוקים. ובמצב שכזה יש צורך להתעורר, כאן בא ה"יערות דבש" ומציע לנו איך להביא את הלב למצב של תפילה²³.

20. וז"ל נפש החיים: 'ועינינו הראות בנוסח תפלת ר"ה שהוא מסודר הראשו עד סופו רק על כבוד מלכותו ית"ש שתתעלה ככתחלה קודם חטא אד"הר. וגם נוסח תפלת כל השנה. אף שלפי פשוטו הנראה רובו ככולו מסודר על עניני צרכי עצמנו. ודאי ברור לכל מבין, וממקומו הוא מוכרע, שלא כיונו אנשי הכנסיה הגדולה על הנראה מפשוטי פירוש המלות לבד וכמו שכתבתי לעיל פרק י'. ותפלות נגד תמידין תקנום שהיו עולות כליל לאישים כולה לגבוה סלקא ולא היה בהם חלק הדיוט כלל'.

21. א"ה, וז"ל הגר"א: 'פ"י שאסור לכיין בתפלה לצורך עצמו אך להתפלל כל ישראל בתכלית השלימות ויהיה נשלם כנסת ישראל למעלה, אבל לא צורך עצמו. אלא יתפלל באלהי נצור על עצמו, שתפלת אלהי נצור הוא על עצמו. וזהו שאמרו כאן כדי שיכונו לבם לאביהם שבשמים לא שיכונו בדיבור'. ומבואר לכאורה כי אין כוונת הלב האמורה כאן לכיין פירוש המילות של התפילה, אלא הוא בתוכן כוונת התפילה, לכיין את ליבו לבקשת שלמות כנסת ישראל עם הקב"ה.

22. וז"ל יערות דבש: 'בברכת שמע קולנו וכו', בו ישים כל מגמותיו לה' להתפלל לו על כל צרכיו אפילו דבר קטן או גדול, לא יבצר דבר מה שלא יתפלל בו לה', אם צריך לעשות שידוך עם עצמו או בניו ובנותיו, יתפלל לה'. לסחורה יתפלל לה', שיצליחו ויוליכו בדרך הישר. כללו של דבר, אין דבר מה שרצונו לעשות בו ביום, מה שלא יתפלל לה' להצליחו ולהוליכו בדרך הישר ונכון, ואצ"ל אם יש לו ח"ו איזה צרה בתוך ביתו, שצריך להתפלל, וכן אם יש לו איזה שמחה, שיתפלל שלא יחטא בשמחה ולא יקרהו עון שלא תהיה ח"ו שמחה שאחריה תוגה. ועל כל ענין מה שעוסק, יתפלל בלשוננו, ואף כי לשונו לשון עלג ואינו יכול להתפלל בלשון עברי כראוי, הוא חביב לפני הקב"ה כאילו הרבה להתפלל בלשון רחבה שפה ברורה ונעימה וצחה!'

23. א"ה, וכנ"ל, שדברי ה"יערות דבש" נאמרו בברכת שמע קולינו, והיינו שנוסח התפילה של אנשי כנ"ה הוא כדברי ה"נפש החיים", אך בתורת תוספת בברכת שמע קולינו יוסיף צרכיו הפרטיים.

היה כולו בחרדה ואימה להתפלל תפילות היום הקדוש עם תלמידי השרף.

אך לתדמהתו, כאשר הגיע, ראה את כולם שקועים בלימוד שו"ע חו"מ הלכות טוען ונטען... וכלפי חוץ לא היה ניכר שום שינוי בין יום זה לכל ימות השנה בהם היו שוקדים על תלמודם.

רק כמה דקות קודם השקיעה, משך אחד מהם בגארט"ל של השני וקרא בקול: כל נדרי ואסרי וכו', וכולם החרו החזיקו אחריו... וכך מיד לאחר 'כל נדרי' נעמד ראש החבורה והמשיך בלימוד ה"שולחן ערוך" בדיוק במקום שבו הפסיקו קודם לכן...

לאחר כמה שעות דפק הגבאי על הבימה והתפללו תפילת מעריב בזריזות, וכמדומה שלא אמרו הפיוטים... ואחר התפילה הכריז הגבאי:

וידוע משל ה"חובת הלכבות", כי מי שמתפלל בלי כוונה הוא כמו מי ששלח אל המלך שלוחים אלמים וחרשים, כך היא התפילה בפה ושפתיים בלי לב. ולכן צריכים אנו לאחוז בזה, וגם בזה, כולי האי ואולי...

ואכן אמרו בשם **מרן החזו"א זצ"ל** שלכל הפחות בראש השנה על כל אחד ואחד להתפלל על דרך שכתב "נפש החיים" [נפש החיים'דיק], וכן גם צריכה להיות תפילת היחיד על צערו.²⁴

ולענין בקשות פרטיות בראש השנה,²⁵ הרי שבוודאי שעיקר תפילתו צריך שתהיה על רוחניות, ועל זה ישים את לבו. אבל ידוע בשם **מרנא הגר"י סלנטר זצ"ל**, שמי שאינו מכין על חיים ועל מצבו הגשמי צריך בדיקה בנפשו אם ח"ו אין פחד הדין לגד עינו. ואכן הגר"י סלנטר זצ"ל היה מאריך ב'זכרנו לחיים', להחדיר בו האמונה כי חייו תלויים ועומדים לחיתוך פסק הדין.

וזו חובת השעה, להציל את נפשו, להתעורר עד למעשה, להיות בריה חדשה עם חיים רוחניים אמיתיים כי זה כל האדם.

'שחרית צען אזייגער'!

אבל למחרת כבר לא הגיע הגרחי"ל, הוא לא היה מסוגל לעמוד בזה, והתבטא: כי הוא צריך "יום כיפור".⁸

8 . בענין זה שח אחד מתלמידי מרן שליט"א: לא ייצא המחזה מעיניי איך שביללות ראש השנה אחר הסעודה תוך כדי עבודה הנוראה של עבודת היום, שעות על גבי שעות של תפילות... רבינו יושב בבית המדרש ועוסק כל כולו בדברי הרא"ש והראשונים בהלכות תקיעות...

כמו כן הוסיף: כי רגיל מרן שליט"א כל השנים משבוע קודם ראש השנה עד אחר סוכות לשנן ולחזור כמה פעמים על מסכתות ראש השנה יומא וסוכה... ועד יוה"כ"פ משתדל להספיק כל יומא. וכן בזמן ההקפות משתדל לסיים סוכה וכו'.

24 . א"ה, דברי ה"נפש החיים" וה"יערות דבש" הם על תפילות כל השנה, והחזו"א הדגיש שלכל הפחות בתפילות ראש השנה להיות נפש החיים'דיק.

25 . א"ה, נראה, דהנידון בדברי ה"נפש החיים" וה"יערות דבש" האם הכוונה היא לכבוד שמים או על עצמו, ובכלל זה אף בקשה רוחנית על עצמו. ודברי הגר"ס הם דמוכרח אף בקשות גשמיות פרטיות.

נר ד' נשמת אדם

נר זכרון בהיכל השם

לנשמת האבר"ך היקר אב בחכמה ורך בשנים

עלם חמודות נטע שעשועים

הרב הגאון

רבי יוסף דייטש זצלה"ה

בן יבדלחט"א הגאון רבי חיים ישראל זאב שליט"א

מו"ץ בד"ץ העדה החרדית ירושלם ת"ו

קיבל עליו בנעוריו עול תורה בשקידה ויגיעה

מתוך אהבה עצומה לתורה ולומדיה,

התנהג באצילות מיוחדת וענוות חן

שפל ברך ולא מהזיק טיבותא לנפשיה,

לא רגל על לשונו רעה וצהלתו בפניו

מעוטר בקנייני תורה ובמדות טובות ונחמדות,

למד ולימד וחדש בתורה שהיתה משוש חייו

והעלה מטמוניות ומרגליות בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה,

הוצק חן בשפתותיו ומסרן לרבים יפה יפה

בהיכל כולל תפארת יונה בו שקד על תלמודו בשנותיו האחרונות,

ויתר על מנעמי תענוגי עולם ועמל ויגע בתורה בימים ובלילות

מתוך השתוקקות וכמיהה לבוראו ויוצרו,

נלב"ע בפתע פתאום ביום שני דראש השנה תשע"ז

אחר עמדו בתפלת המוספין בשפיכת נפשו לפני השי"ת

ואיננו כי לקח אותנו אלקים

חידושי תורתו ומעשיו הטובים הם הם תולדותיו

ת.צ.צ.ב.ה.

